

Николај Н. Фомичев

кандидат (PhD) историјских наука

доцент

Белгородски државни национални истраживачки универзитет

Белгород, Русија

fomichev@bsu.edu.ru

ПРИСТУПИ ТУРСКЕ ДИПЛОМАТИЈЕ ИНТЕГРАЦИЈСКИМ ПРОЦЕСИМА НА ЗАПАДНОМ БАЛКАНУ 2020-2024.

Резиме

Чланак је посвећен улози Републике Турске у савременим интеграционим процесима на Западном Балкану. Разматрају се историјски, економски, енергетски и геополитички аспекти политике Анкаре у региону. Анализирају се идеолошки ставови Турске према Западном Балкану. У чланку се разматрају резултати спровођења спољнополитичке линије Републике Турске у односу на интеграционе процесе Албаније, Црне Горе, Србије, Босне и Херцеговине и Северне Македоније са ЕУ и у оквиру регионалних међународних организација.

Кључне речи: интеграција, Република Турска, Западни Балкан, SEECP, WB6, мека моћ

Као вековна метропола региона, Турска са несмањеним интересовањем прати политичке процесе на Балкану. Република Турска је важан геополитички елемент спољне политике свих балканско-понунавских земаља. Очигледна је контрадикторност турског наслеђа за земље Западног Балкана. Модел освајач-жртва присутан је у историјском сећању свих народа на полуострву. Српски, бугарски, албански или грчки епови су јасан пример за то. Индикативно је како су житељи Скопља оценили трансформацију свог града тридесетих година прошлог века. Главни задатак је био да се ослободимо турске баштине у свим областима свакодневног живота и културе. Зграде подигнуте у османско доба одликовале су се класичном лепотом и биле су прилагођене локалној клими, а постепено су губиле своје позиције под налетом безличног западњачког стила. Мото је био: „Изгубили смо 500 година и сада ћемо надокнадити изгубљено

време.” Покушаји сустизања Европе нису увек доводили до жељених резултата³⁵⁰. Иако, наравно, постоје изузеци. Тако су родопски (бугарски) муслимани изгубили легенде које су садржавале информације историјске природе, посебно везане за борбу бугарског народа против османског освајања, као и песме херојске природе, које су промовисале антиосманске ставове³⁵¹. Пажња Анкаре према балканским Турцима појачана је унутрашњим политичким факторима. У самој Турској, према различитим проценама, живи 5-7 милиона људи са Балкана и њихових потомака. Представници ових заједница имају широко развијен осећај групне солидарности, који се изражава у активностима већег броја јавних организација³⁵².

Албанија, Босна и Херцеговина, Црна Гора, Србија и Северна Македонија нису завршиле своје европске интеграционе пројекте, али се на државном нивоу изјашњавају о жељи да постану део уједињене Европе. Албанија, Црна Гора и Северна Македонија су такође део Северноатлантске алијансе и, сходно томе, имају политичке и војне савезничке обавезе према овом блоку, што отежава њихову интеграцију у регионалне међународне организације и интеракцију са земљама у региону ван блокова. Важно је напоменути, како су приметиле Е. Г. Пономарева и Е.С. Арљапова, да се у материјалима турског Министарства спољних послова Западни Балкан не идентификује као посебан сектор, већ се појављује под општим називом „Балкан” заједно са Бугарском, Румунијом, Словенијом и Хрватском³⁵³.

Турска је чланица НАТО-а од 1952. године и такође изјављује да жели да се придружи ЕУ. Дакле, савремени историјски тренутак карактерише готово потпуна „НАТОизација” и „европеизација” Балкана, при чему Турска више није главни противник, већ важан регионални партнер и формални или потенцијални савезник. Европска доминација у спољној политици и негативно историјско искуство постављају дилему и за државе Западног Балкана и за Турску у

³⁵⁰ Езерник, Божидар. Дикая Европа. Балканы глазами западных путешественников. М.: Лингвистика, 2017. С. 264-265.

³⁵¹ Макарова, Ирина Феликсовна., Жила Леонина Ивановна. Конфессии и формирование болгарской нации//Роль религии в формировании южнославянских наций/под. ред. И.В. Чуркиной М: Эдиториал УРСС, 1999. С. 231.

³⁵² Свистунова, Ирина Александровна. Балканская политика Турции: роль этно-конфессиональных меньшинств//Современная Европа. № 4, 2020. С. 67.

³⁵³ Пономарева, Елена Георгиевна, Арляпова, Елена Сергеевна. 2023. Турецкое присутствие на Балканах: методы, точки опоры, ограничения//Ближний и Постсоветский Восток. № 4 (4). С. 24, 26.

изградњи стратегије односа. У архитектури НАТО-а, Турска је увек била важна тачка ослонаца. Тако су, према речима водећег радника Института за националне стратешке студије Д. Симона, још 2001. године потенцијални кандидати за чланство у алијанси имали посебан стратешки значај као „мост” ка Турској (Иазкова 2007, 281). Истраживања јавног мњења показују да су у друштвима Западног Балкана интеграционистичка осећања према ЕУ и НАТО-у остала доминантна током протеклих деценија. Највећи проценат подршке је у Албанији – 89% (истраживање је спроведено 2009)³⁵⁴. Најмањи је у Србији. Према анкети коју су спровели Центар за евроатлантске студије (ЦЕАС) и Центар за слободне изборе и демократију (ЦеСИД) (2020), око половине становништва Србије би гласало за улазак у ЕУ, док би око 36 одсто гласало против, а око 14% би било уздржано. У анализи за анкету се напомиње да би, да је било бољег информисања, број људи за интеграцију је могао бити већи.³⁵⁵

Поред ових тешкоћа у погледу изгледа за европске интеграције региона, и сама Турска, као регионална сила, пролази кроз контрадикторне процесе. С једне стране, последњих двадесет година развоја земље био је период несумњиве политичке стабилизације и повећања нивоа предвидљивости у односима са ближим и даљим суседима, укључујући и под слоганима оживљавања кемалистичких традиција и уклањања војске од директне контроле над земљом. С друге стране, постоји извесна рестаурација претензија на велику моћ, нескривено јачање председничке власти, посебно након уставног референдума 2017. године.³⁵⁶ Е. Т. Мехдијев примећује да је стратегија „неоосманизма” већ 2002. године подразумевала одбацивање „западног нагиба” у спољној политици.³⁵⁷ Ова идеја се спроводи у модернизованој спољнополитичкој стратегији Републике Турске од 2002. године, након доласка на власт Партије уније и прогреса. Према Е. Г. Ентини, било би погрешно турски

³⁵⁴ Албания, албанцы и российско-албанские отношения: к 100-летию независимости Албании: 1912-2012. Отв. ред. С.Г. Кулешов, А.К. Никитин. М.: Книжный дом «Либроком», 2017. С. 148-149.

³⁵⁵ Survey: 80% of Serbian citizens against NATO membership, but only 33% against cooperation. Официјални сајт WB6. Резултати опроса по членству в НАТО Србији за 2022 год [Ел. ресурс] Последњи доступ 07.09.2022.

<https://europeanwesternbalkans.com/2020/11/17/survey-80-of-serbian-citizens-against-nato-membership-but-only-33-against-cooperation/>

³⁵⁶ Џылмаз, Мехмед. Турција. Полная история страны. М.: Издательство АСТ, 2022. С. 273-274.

³⁵⁷ Мехдиев, Эмиль Таджаддинович. «Неоосманизм» в региональной политике Турции//Вестник МГИМО-Университета. 2(47), 2016. С. 32.

утицај и турску политику уопште свести на етно-религијски фактор и историјске контексте. Политика Анкаре према Балкану у постбиполарном периоду може се поделити у три хронолошке фазе: 1991-1998, 1998-2002, 2002-до данас. Један од твораца ажурираног балканског правца турске спољне политике у првој деценији 21. века био је А. Давутоглу. У „Визији за Балкан”, написао је: „Да би регион испунио захтеве времена, креатори политике морају препознати да је 21. век за Балкан век реинтеграције... Политички дијалог и билатералним и високим нивоима Европске уније су потребни мултилатерални механизми за политички дијалог попут ових”. У почетку је Турска своју балканску политику градила око заједничког османског наслеђа, економске сарадње и посебних веза са балканским муслиманима. Након покушаја државног удара 2016. дошло је до извесног прилагођавања и преласка на механизме „меке моћи” и личне дипломатије. Турска се придружила бугарској иницијативи – Процес сарадње у Југоисточној Европи, постала је чланица Савета за регионалну сарадњу, Савета за очување мира, Бригаде Југоисточне Европе и активно учествује у раду Западнобалканске шесторке (WB6). Анкара је одиграла значајну улогу у успостављању дијалога између Сарајева и Београда. Економски, позиција Турске на Балкану је озбиљно ојачала. Крајем 2019. и 2020. године, укупан обим трговине између балканских земаља и Турске премашао је 11 милијарди долара, Анкара је ратификовала споразуме о слободној трговини са свим земљама у региону и учествовала у изградњи саобраћајница Београд-Јужни Јадран и Драч-Кукеш-Приштина. Друга велика иницијатива последњих година су гасни пројекти великих размера: Турски ток и Јужни гасни коридор. Важан правац политике Анкаре у региону су образовне активности и улагања у отварање приватних школа, са задатком да будућој елити Балкана врате турски језик, културу и начин живота. Центар Јунус Емре и Управа за верске односе (Дијанет) активно раде у овом правцу. Истраживач напомиње да модерној Турској постаје неисплативо да „игра” за паневропске интересе и да формира своју независну спољнополитичку линију. У очима балканских политичара и јавности, Анкара настоји да изгради равноправне, стратешки и економски корисне односе са свима, а да не дели или барем не покушава да не дели земље бивше Југославије на „успешне” и „заостале”, „муслимане” и „немуслимане”.³⁵⁸

Циљеви турске политике у садашњој фази на Западном Балкану могу бити следећи:

³⁵⁸ Ђантина, Екатерина Геннадьевна. Незападные Балкан. М.: ИЕ РАН, Галактика, Издательский дом «Зебра Е», 2022. С. 2, 423-416, 418-419, 425-426.

Прво, подстицање економског и политичког зближавања Србије и Албаније, за шта постоји економски и политички интерес како у Београду и Тирани, тако и у Србији и Босни и Херцеговини око пројекта аутопута Београд-Сарајево.

Друго, проширење броја учесника у иницијативи Отворени Балкан укључивањем непризнате Републике Косово и укључивањем Црне Горе у пројекат. У црногорском граду Бару постоји велики културни и идеолошки центар под патронатом Турске.

Треће, одржавање стабилне и контролисане ситуације у Северној Македонији и Босни и Херцеговини. Даља промоција турских транспортних и инфраструктурних пројеката у оквиру паневропских транспортних коридора бр. 8 (Драч-Варна) и бр. 10 (Солун-Будимпешта, Солун-Салцбург).

Четврто, повезивање балканске транзитне инфраструктуре са транспортном инфраструктуром линије Истанбул-Баку³⁵⁹. Ако се спроведу све интеграцијске и инфраструктурне иницијативе, Северна Македонија и Албанија ће постати више зависне од Турске.

Економски, у овом периоду, Анкара је показала значајан напредак: поред сталног раста економских показатеља, земља је заправо завршила изградњу тржишног система. Турска остаје највећа привреда у региону и ослања се на активну економску дипломатију, како у односима са земљама ЕУ, тако и са другим регионалним актерима. Према економском извештају Европске комисије за 2023. годину, Турска је седми највећи трговински партнер ЕУ, док је ЕУ највећи економски партнер Турске, на коју отпада више од трећине турске трговине и велики је инвеститор. Извоз Турске у ЕУ је 2022. године износио 98,68 милијарди евра, док је увоз из ЕУ износио 99,65 милијарди евра. Турска је у мају 2023. године учествовала у годишњем дијалогу о економској политици између представника држава чланица ЕУ, Западног Балкана, Турске, Европске комисије, Европске централне банке и представника централних банака Западног Балкана и Турске. Дијалог има за циљ припрему за будуће учешће Западног Балкана и Турске у Европском семестру. Европска комисија констатује значајне напоре Турске да помогне сиријским избеглицама, што има позитиван утицај на односе Брисела и Анкаре. Међутим, у оквиру приступних преговора тренутно је отворено 16 поглавља, а једно од њих је привремено затворено. У децембру 2022. Савет Европске уније поновио је свој став из јуна 2018. да Турска

³⁵⁹ Евсеев В.В., Пивоваренко А.А., Гаджиев А.Г. Влияние политики Турции на страны Балканского региона// Геоэкономика энергетики. № 4 (16), 2021. С. 85.

наставља да се удаљава од Европске уније и да су преговори о приступању због тога дошли у ћорсокак.³⁶⁰

Трговинско-економска интеракција између земаља Западног Балкана и ЕУ се динамично развија. У извештају Европске комисије о трговини са земљама у региону за 2023. наведено је да је за све земље Западног Балкана ЕУ водећи трговински партнер, који чини две трећине (66,7%) укупне трговине региона. Док је учешће региона у укупној трговини ЕУ само 1,5%. После две године опоравка од пандемије ковид-19, трговина између ЕУ и Западног Балкана пала је за 2,7 одсто у 2023. години, чиме је укупна вредност билатералне трговине између две стране достигла 82 милијарде евра. Ово представља повећање укупне билатералне трговине са Западним Балканом од 135 одсто од 2013. године. Све земље Западног Балкана имају перспективу европских интеграција, коју је Европски савет први пут признао 2000. године, а потом потврдио 2003. и маја 2018. године. Европа и Западни Балкан настављају процес стабилизације и придруживања. Као део овог процеса, све земље Западног Балкана (у терминологији ЕУ, Косово* је такође одвојено) имају заједничку будућност као државе чланице ЕУ. Од покретања Процеса стабилизације и придруживања, ЕУ је постепено закључивала билатералне „Споразуме о стабилизацији и придруживању” (SaaS) са сваким од партнера на Западном Балкану: Албанијом (2009), Северном Македонијом (2004), Црном Гором (2010), Србијом (2013), Босном и Херцеговином (2015) и Косовом* (2016), ово последње је јасно нарушавање суверенитета Србије. SaaS су алати који обезбеђују економски развој и политичку стабилизацију земаља региона, као и стварање блиске, дугорочне асоцијације између ЕУ и земаља Западног Балкана. У суштини, SaaS представља правни инструмент за усклађивање са законодавством ЕУ и постепену интеграцију у тржиште ЕУ. SaaS је успоставио зону слободне трговине за прелазни период, који је завршен за све учеснике. Европска комисија је 8. новембра 2023. усвојила свој Нови план раста за Западни Балкан, који има за циљ да приближи земље Западног Балкана ЕУ, тако што ће им понудити неке од погодности претприступног чланства у ЕУ, стимулишући економски раст и убрзавајући друштвено-економску конвергенцију. Значајан пример планираних акција у вези са слободним кретањем робе је могуће закључивање споразума о

³⁶⁰ European Commission Directorate-General for Neighbourhood and Enlargement. Negotiations Türkiye Report 2023 Официальный сайт Европейской Комиссии Отчет об экономических отношениях с Турцией за 2023 год. [Эл. Ресурс] Последний доступ: 8 November 2023 https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/turkiye-report-2023_en P.132-134

оцењивању усаглашености (ASaaS) за отварање јединственог тржишта за робу произведену на Западном Балкану, на основу пуне усклађености са релевантним захтевима ЕУ. Поред тога, шест држава Западног Балкана учествује у Медитеранској заједници и ПЕМ конвенцији о правилима порекла. Група порекла значи да се производ који долази из једне партнерске земље може прерадити или додати производу друге земље партнера, и даље се сматрати „производом порекла” те друге земље партнера.³⁶¹

ЕУ је продужила трговинске преференције за Западни Балкан за још 5 година до 31. децембра 2025. Ово проширење ће пружити више могућности за извоз у ЕУ, посебно пољопривредницима и малим фармама у региону. Нова Уредба проширује трговинске преференције у облику аутономних трговинских мера (ATMS). Они суспендују царине које се иначе примењују на воће и поврће које се извози у ЕУ, а такође обезбеђују додатну квоту за вино. Преференције су на снази од 2000. године. Ове мере пружају драгоцену подршку регионалној економији, јер су део Споразума о стабилизацији и придруживању потписаних са сваком земљом у региону. Ове мере значе уштеде на царинама од скоро 24 милиона евра. ЕУ је водећи трговински партнер за сваку од земаља Западног Балкана, са скоро 70% укупне трговине региона. Трговина са регионом је порасла за скоро 130 одсто у последњих 10 година, а укупна трговина између ЕУ и Западног Балкана достигла је 55 милијарди евра у 2019. години. Трговина игра важну улогу у напорима ЕУ да промовише мир, стабилност, слободу и економски просперитет на Западном Балкану. Решење је ступило на снагу 1. јануара 2021. године.

Интеграциони импулси у вези са Западним Балканом који потичу из Брисела се, заправо, спроводе упоредо са мерама које предлаже Бели двор (резиденција председника Републике Турске).³⁶² Лична дипломатија Р. Т. Ердогана је од великог значаја за односе Турске са лидерима Западног Балкана. То је добрим делом резултат редовних директних контаката шефа Турске и

³⁶¹ Western Balkans EU trade relations with the Western Balkans. Facts, figures and latest developments. Официјални сајт Департамента трговине Европске Комисије. 2023 [Ел. ресурс] https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/western-balkans_en

³⁶² EU extends trade preferences for the Western Balkans for 5 more years. European Commission. Directorate-General for Trade. Официјални сајт Европске Комисије Отчет об економических отношениях со странами Западных Балкан за 2023 год. [Ел. Ресурс] Последњи доступ: 21 December 2020 https://policy.trade.ec.europa.eu/news/eu-extends-trade-preferences-western-balkans-5-more-years-2020-12-21_en

постојања посебних личних односа са руководством балканских земаља. Истовремено, Ердоганов прагматизам укључује развој економских односа, спољну трговину и проширену интеракцију са муслиманским заједницама. Истина, у последњем случају он делује у кључу борбе против „гуленизма” (покрет умерених исламиста западне политичке оријентације, посебно активних у образовним и друштвеним активностима, укључујући и ван Турске).³⁶³

Током своје последње посете Србији у јануару 2021. године, Ердоган је, говорећи на заједничкој конференцији за новинаре са председником А. Вучићем, истакао да је за превазилажење кризе у Босни и Херцеговини потребно заједничко деловање међународне заједнице. Он је истакао да су односи са Србијом на високом нивоу. Турска је отворила нови конзулат у Новом Пазару и припрема се за отварање још једног конзулата у Нишу. У Србији послује више од 1.300 турских компанија које запошљавају око 8 хиљада људи. Укупна вредност инвестиције је порасла са милион долара у последњих 10 година на 250 милиона долара. Потписано је 45 пројеката у вредности од 823 милиона долара. Председник Ердоган је рекао да се данас у Србији спроводе 323 пројекта и активности. Институт Јунус Емре у Београду организовао је обуку турског језика за 2.500 људи. Ердоган је такође истакао да је подршка Србије суверенитету и територијалном интегритету Босне и Херцеговине кључна за мир и стабилност у нашем региону.³⁶⁴

Турски лидер је посетио Београд у септембру 2021. године. Он је подсетио да се билатерална трговина са Србијом развија и да је прошле године већ износила две милијарде долара. У првих 8 месеци 2022. године остварен је укупан обим трговине од милијарду и 568 милиона долара. Као још један корак ка интеграцији, Ердоган је навео повећање туристичких токова из Србије у Турску и из Турске у Србију. Хуманитарне иницијативе се такође развијају, посебно братимљење градова. Потписано је укупно 7 споразума: из области путовања, личних карата, узајамне промоције и заштите инвестиција, напредних

³⁶³ Пономарева, Елена Георгиевна, Арляпова, Елена Сергеевна. 2023. Турецкое присутствие на Балканах: методы, точки опоры, ограничения//Ближний и Постсоветский Восток. № 4 (4). С. 21.

³⁶⁴ Bosna Hersek'teki krizin aşılması için uluslararası camianın birlikte hareket etmesine ihtiyaç vardır. President of the Respublic of Turkiy Официальный сайт президента Турции. [Эл. ресурс] Последний доступ 18.01.2024. <https://tccb.gov.tr/haberler/410/134400/-bosna-hersek-teki-krizin-asilmasi-icin-uluslararası-camianin-birlikte-hareket-etmesine-ihtiyac-var-dir>

технологија, е-управе, контроле шумских пожара, медија и комуникација.³⁶⁵ Успех интеракције Србије и Турске могао би да буде пример за друге земље у региону.

Како примећује истраживач В. Андрејев, може се уочити велика разлика између приступа спољнополитичког деловања Турске у региону Западног Балкана и у другим регионима који су суседни Републици. Тако, ако у односима са Грчком, земљама Блиског истока или Јужног Кавказа, Анкара делује бруталним војно оријентисаним методама, онда у балканском правцу тежи да развија економске везе, билатералне сусрете са државним врхом и коришћење меке моћи. Конкретно, најуспешнији огранци турских хуманитарних организација налазе се на територијама WB6.

Даља европска интеграција земаља Западног Балкана не одговара у потпуности дугорочним стратешким интересима Турске — уместо потенцијалног повећања извозних тржишта кроз земље WB6, Анкара би се могла суочити са ризиком политичке „апсорпције” својих партнера, посебно Србије и Албаније.³⁶⁶

Дакле, узимајући у обзир империјално, заједничко османско наслеђе и идеолошки пртљак последњих деценија у односима са земљама Западног Балкана, Турска настоји да спроводи флексибилну и уравнотежену политику. Очигледно је да за тежње земаља региона да се придруже Европској унији Турска, за коју је почео период захлађења у односима са Бриселом, пружа алтернативне облике корекције интеграционих процеса. У ствари, паралелно се спроводе напори ЕУ и Анкаре да усмере и промене динамику интеграционих процеса. Турска је и даље најважнија компонента НАТО-а у региону западне Азије и на Балкану. Анкара се не меша у кретање балканских земаља ка Европи, већ покушава да тај процес усмерава на себи користан начин. Истовремено, политика Турске према земљама Западног Балкана није ограничена само на етно-религијске факторе. То добро показује лична дипломатија Т. Ердогана, о

³⁶⁵ Sırbistan'ı Balkanlar'da barış ve istikrar için anahtar bir ülke olarak görüyoruz”President of the Respublic of Turkiy Официальный сайт президента Турции. [Эл. ресурс] Последний доступ 07.09.2022 <https://tccb.gov.tr/haberler/410/134400/-bosna-hersek-teki-krizin-asilmasi-icin-uluslararasi-camianin-birlikte-hareket-etmesine-ihitiyac-vardir>

³⁶⁶ Андреев, Владислав Стратегия Турецкой Республики на Западных Балканах [Эл. Ресурс] Последний доступ: 05.03.2021 <https://russiancouncil.ru/analytics-and-comments/columns/sandbox/strategiya-turetskoy-respubliki-na-zapadnykh-balkanakh/>

којој се у чланку говори на примеру односа Турске и Србије. Посредничка улога Анкаре у нормализацији билатералних односа између земаља региона, посебно Србије и Босне и Херцеговине, такође је велика. Република Турска активно и продуктивно спроводи инфраструктурне пројекте у региону, што повећава њену тежину као економске силе на Балкану. Анкара подржава и утиче на рад међународних формата као што су SEECP, Савет за регионалну сарадњу и иницијатива Отворени Балкан. Ништа мање није активна у области „меке моћи”. У земљама Западног Балкана постоје организације као што су Фондација Јунус Емре и Управа за верске односе. У економској сфери, у периоду 2020-2024. долази до даљег повећања трговинског промета између Турске и земаља Западног Балкана и земаља Западног Балкана и ЕУ, као и између Анкаре и Брисела. Узајамни раст трговинског промета повећава интересовање свих ових међународних актера за даљу интеграцију. Међутим, ЕУ је нешто испред Турске у економским преференцијама за земље у региону. Доказ за то је Споразум о стабилизацији и придруживању и учешће земаља Западног Балкана у имплементацији Медитеранског агрегата. За разлику од политика у другим областима, приступом Турске Балкану јасно доминира приступ меке моћи. Турска настоји да прилагоди интеграционе процесе у региону Западног Балкана на начин који је њој користан.

Превела с руског Дајана Лазаревић

ЛИТЕРАТУРА

Албания, албанцы и российско-албанские отношения: к 100-летию независимости Албании: 1912-2012. Отв. ред. С.Г. Кулешов, А.К. Никитин. М.: Книжный дом «Либроком», 2017.

Андреев, Владислав *Стратегија Турецкој Републике на Западних Балканах* [Эл. Ресурс] Последний доступ: 05.03.2021 <https://russiancouncil.ru/analytics-and-comments/columns/sandbox/strategiya-turetskoy-respubliki-na-zapadnykh-balkanakh/>

Евсеев В.В., Пивоваренко А.А., Гаджиев А.Г. Влияние политики Турции на страны Балканского региона// Геоэкономика энергетики. № 4 (16), 2021. С. 70-94.

Езерник, Божидар. *Дикая Европа. Балканы глазами западных путешественников*. М.: Лингвистика, 2017.

Йылмаз, Мехмед. *Турция. Полная история страны*. М.: Издательство АСТ, 2022.

Макарова, Ирина Феликсовна, Жила Леонина Ивановна. *Конфессии и формирование болгарской нации*//Роль религии в формировании южнославянских наций/под. ред. И.В. Чуркиной М: Эдиториал УРСС, 1999.

Мехдиев, Эмиль Таджаддинович. «Неоосманизм» в региональной политике Турции//Вестник МГИМО-Университета. 2(47), 2016. С. 32-39.

Свистунова, Ирина Александровна. Балканская политика Турции: роль этно-конфессиональных меньшинств//Современная Европа. № 4, 2020. С. 61-71.

Пономарева, Елена Георгиевна, Арляпова, Елена Сергеевна. Турецкое присутствие на Балканах: методы, точки опоры, ограничения//Ближний и Постсоветский Восток. № 4 (4), 2023. С. 18-41.

Энтина, Екатерина Геннадьевна. *Незападные Балкан*. М.: ИЕ РАН, Галактика, Издательский дом «Зебра Е», 2022.

Язькова, Алла Александровна. *Процессы интеграции стран Юго-Восточной Европы в НАТО и ЕС*/Юго-Восточная Европа в эпоху кардинальных перемен. – М.: Издательство «Весь Мир», 2007. С. 281.

Bosna Hersek'teki krizin aşılması için uluslararası camianın birlikte hareket etmesine ihtiyaç vardır. President of the Respublic of Turkiy Официальный сайт президента Турции. [Эл. ресурс] Последний доступ 18.01.2024. <https://tcgb.gov.tr/haberler/410/134400/-bosna-hersek-teki-krizin-asilmasi-icin-uluslararasi-camianin-birlikte-hareket-etmesine-ihtiyac-vardir>

European Commission Directorate-General for Neighbourhood and Enlargement. Negotiations Türkiye Report 2023 Официальный сайт Европейской Комиссии Отчет об экономических отношениях с Турцией за 2023 год. [Эл. Ресурс] Последний доступ: 8 November 2023 https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/turkiye-report-2023_en P.132-134

EU extends trade preferences for the Western Balkans for 5 more years. European Commission. Directorate-General for Trade. Официальный сайт Европейской Комиссии Отчет об экономических отношениях со странами Западных Балкан за 2023 год. [Эл. Ресурс] Последний доступ: 21 December 2020 https://policy.trade.ec.europa.eu/news/eu-extends-trade-preferences-western-balkans-5-more-years-2020-12-21_en

Sırbistan'ı Balkanlar'da barış ve istikrar için anahtar bir ülke olarak görüyoruz”President of the Respublic of Turkiy Официальный сайт президента Турции. [Эл. ресурс] Последний доступ 07.09.2022 <https://tcgb.gov.tr/haberler/410/134400/-bosna-hersek-teki-krizin-asilmasi-icin-uluslararasi-camianin-birlikte-hareket-etmesine-ihtiyac-vardir>

Survey: 80% of Serbian citizens against NATO membership, but only 33% against cooperation. Официальный сайт WB6. Результаты опроса по членству в НАТО Сербии за 2022 год [Эл. ресурс] Последний доступ 07.09.2022 <https://europeanwesternbalkans.com/2020/11/17/survey-80-of-serbian-citizens-against-nato-membership-but-only-33-against-cooperation/>

Western Balkans EU trade relations with the Western Balkans. Facts, figures and latest developments. Официальный сайт Департамента торговли Европейской Комиссии. 2023 [Эл. ресурс] https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/western-balkans_en

Фомичев Николай Николаевич

кандидат исторических наук

доцент

ФГАОУ ВО

«Белгородский государственный национальный
исследовательский университет»

Белгород, Россия

fomichev@bsu.edu.ru

**ПОДХОДЫ ДИПЛОМАТИИ ТУРЦИИ К ИНТЕГРАЦИОННЫМ
ПРОЦЕССАМ НА ЗАПАДНЫХ БАЛКАНАХ 2020-2024 ГГ.**

Аннотация

Статья посвящена роли Турецкой Республики в современных интеграционных процессах на Западных Балканах. Рассмотрены исторические, экономические, энергетические и геополитические аспекты политики Анкары в регионе. Анализируются идеологические установки Турции в отношении Западных Балкан. В статье рассматриваются результаты реализации внешнеполитической линии Турецкой Республики в отношении интеграционных процессов Албании, Черногории, Сербии, Боснии и Герцеговины и Северной Македонии с ЕС и в рамках региональных международных организаций.

Ключевые слова: Интеграция, Турецкая Республика, Западные Балканы, ПСЮВЕ, WB6, мягкая сила

Nikolay N. Fomichev

PhD in History

Associate Professor

Belgorod State National Research University

Belgorod, Russia

**APPROACHES OF TURKISH DIPLOMACY TO INTEGRATION
PROCESSES IN THE WESTERN BALKANS 2020-2024**

Abstract

The article deal with the role of the Republic of Turkey in modern integration processes in the Western Balkans. Historical, economic, energy and geopolitical aspects of Ankara's policy in the countries are considered. Turkey's ideological attitudes towards the Western Balkans are analyzed. The article presents the results of a study on the implementation of the foreign policy line of the Republic of Turkey in relation to the integration processes of Albania, Montenegro, Serbia, Bosnia and Herzegovina and North Macedonia with the EU and within the framework of regional international organizations.

Key words: Integration, Republic of Turkey, Western Balkans, SEECP, WB6, soft power